

Lucian-Ștefan Dumitrescu, *Mircea Vulcănescu, un portret intelectual: filosofie, sociologie și geopolitică în România interbelică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, 301 p.

Lucrarea apărută în anul 2013 sub semnătura lui Lucian Dumitrescu aduce în fața cititorului o dimensiune mai puțin cunoscută a lui Mircea Vulcănescu. Încă de la început, prin mottoul sub care lucrarea este publicată – „*Să nu ne răzbunați!*” – autorul face trimitere în mod vădit la dimensiunea martirică a marelui gânditor interbelic și la destinul aparte pe care acesta l-a asumat cu o luciditate puțin înțeleasă în zilele noastre. Lucrarea se înscrie într-una dintre cele mai importante linii de aducere în spațiul public românesc a seriei de autori interbelici reuniți sub umbrela *Școlii Sociologice de la București*. Linia este deschisă de lucrările semnate de Maria Larionescu, Sanda Golopenția, Constantin Schifirneț, Iancu Filipescu și completată de proiectul de istorie orală dezvoltat prin eforturile lui Zoltán Rostás.

Bine fundamentată teoretic și metodologic, biografia dedicată lui Mircea Vulcănescu completează un spațiu lăsat gol în analizarea critică și lucidă a rolului *Școlii Sociologice de la București*. În acest sens, autorul alege să focalizeze analiza pe patru dintre dimensiunile personalității lui Vulcănescu, respectiv filosofică, sociologică, economică și geopolitică. Redescoperite relativ recent, contribuțiile lui Mircea Vulcănescu sunt fundamentale pentru înțelegerea modului în care arăta România interbelică și rolul pe care sociologia publică din acea perioadă a dorit să și-l asume în dezvoltarea noului proiect de stat care reunea regiuni istorice eterogene din punct de vedere economic, cultural și social.

După o scurtă introducere care are rolul de a clarifica obiectivele și mijloacele metodologice pe care autorul le asumă pentru o examinare riguroasă a scrierilor vulcănesciene, lucrarea este structurată astfel încât să creioneze aspecte esențiale în ceea ce privește formarea intelectuală și morală a lui Mircea Vulcănescu (în capitolul – *Maeștrii*), viața acestuia (în capitolul – *Omul*) și contribuțiile sale intelectuale (în capitolele:

Filosoful. Chestiunea identitară; Sociologul. Civilizația țărănească în modernitate; Economistul. Analiza capitalismului; și Geopoliticianul. Chestiunea națională). Proiectul biografic se încheie cu aducerea în prim plan a modului martiric în care Vulcănescu a trăit și a murit (în capitolul – *Martirul. O tragedie românească*). Folosind o bibliografie bogată și diversă – incluzând cărțile autorului, mărturiile despre acesta și corespondența păstrată de Vulcănescu – Lucian Dumitrescu reușește să ofere cu adevărat un *portret intelectual* al lui Mircea Vulcănescu.

Prima dintre secțiunile cărții creionează rolul pe care l-au avut întâlnirile fundamentale pe care Mircea Vulcănescu le-a avut în perioada formării sale intelectuale. Nae Ionescu, Dimitrie Gusti și Virgil Madgearu sunt identificate ca fiind trei dintre personalitățile care și-au pus o amprentă semnificativă asupra profilului intelectual și etic vulcănescian.

Prin lucrarea *Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut* Mircea Vulcănescu lasă o mărturie generațiilor următoare asupra filosofiei și opțiunilor politice naeionesciene (p. 50). În acest sens, Dumitrescu remarcă faptul că „evoluția intelectuală a lui Vulcănescu, cu preponderență în zona filosofiei religiei și a filosofiei culturii, e ininteligibilă fără învederarea aportului metafizicianului Nae Ionescu, cel care institua primatul tezelor autohtoniste în filozofie” (p. 51). Una dintre principalele amprente pe care maestrul a lăsat-o asupra discipolului este în acest caz „setea de real” sau prețuirea pentru „filosofare, iar nu pentru filozofie”. Filosofarea este o poartă către originalitate, iar originalitatea este cea care definește existența individuală, iar în cazul vulcănescian autorul o asociază autenticității creștine. În descrierea lui Vulcănescu, Nae Ionescu „este, dintre toți profesorii mei, cel care a avut cea mai mare înrâurire sufletească [asupra mea]. Deși nu i-am vorbit nici de trei ori. Gusti mi-a dat metoda,

poate; dar sigur este că Nae mi-a dat stilul. (Dacă îl am!)” (Vulcănescu, apud Dumitrescu, p. 56).

La o primă vedere, perspectiva teoretică vulcănesciană și cea empirică promovată de Gusti sunt dificil de reconciliat, dar Dumitrescu concepe raportul dintre acestea într-o notă de complementaritate (p. 63). Am citat anterior contribuția pe care Vulcănescu o atribuie întâlnirii sale cu Gusti, respectiv metoda științifică care poate fi folosită pentru înțelegerea realității sociale. Preocuparea pentru lumea rurală venea ca o consecință naturală a dificultăților pe care România le traversa în perioada interbelică, iar din acest punct de vedere tipul de inginerie socială promovat în cadrul Școlii Sociologice de la București i-a apropiat pe cei doi. Dumitrescu arată că pentru Vulcănescu succesul unei intervenții este condiționat „mai întâi, de cunoașterea exactă a cauzelor realității sociale prezente ce trebuie reformată și, apoi, de puțința mânăuirii acestor cauze în sensul dorit” (p. 72). Vulcănescu se apropie de alți reprezentanți ai Școlii care considerau că sociologia și cunoașterea științifică a socialului poate și trebuie să reprezinte o unealtă în mâna decidenților dintr-un stat modern, iar un exemplu relevant în acest sens este Anton Golopenția și textul publicat de acesta cu titlul *Rostul actual al sociologiei*.

Vulcănescu a preluat și a dezvoltat cadrul conceptual promovat de Virgil Madgearu pentru înțelegerea economiilor țărănești. Ambii gânditori au atras atenția asupra necesității unui cadru teoretic adecvat pentru analizarea vieții economice bazate pe agricultură și nu pe industrie (pp. 78-79), dar Dumitrescu evidențiază că există și aspecte în care cei doi autori au puncte de vedere distincte. Aproximarea de ideile eminesciene este asociată de autor modului în care Vulcănescu își construiește perspectiva asupra elitelor, respectiv a diferenței dintre rolul pe care acestea îl joacă și cel pe care ar fi trebuit să-l joace în societatea românească.

Secțiunea dedicată *omului* Mircea Vulcănescu abundă în detalii biografice din viața acestuia. De exemplu, putem afla că Vulcănescu (1904-1952) avea origini oltenesti

(p. 89), iar tatăl său a fost funcționar în cadrul statului român. La vârsta de 17 ani și-a început studiile universitare la Facultatea de Litere și Filozofie și a frecventat cursurile Facultății de Drept, iar la 21 de ani pleacă la Paris pentru a studia sociologie, drept și economie politică (p. 90). Perioada de creație și publicistică vulcănesciană a fost cuprinsă între 1928 și 1946, ceea ce îl face pe autor să afirme că raportat la acest scurt interval de timp, Vulcănescu a fost destul de productiv chiar și din punct de vedere cantitativ, nu doar calitativ. Din punct de vedere uman, Vulcănescu a fost „stăpânit de geniul creștinismului; adică de generozitate pentru cel suferind (...). Era totodată și un descoperitor de talente, un catalizator de energii spirituale și intelectuale” (p. 93). Un exemplu elocvent este oferit de Ernest Bernea care vorbind despre unul din primele sale studii își amintește reacția lui Vulcănescu la publicarea acestuia: „și pentru aia m-a lăudat Vulcănescu. Dar, Vulcănescu fiind un om foarte dotat, nu-i era frică că i-o ia cineva înainte /râde/, și era drept și elogios când trebuia să fie elogios.”²¹ Dincolo de vocația creștină și academică, cărturarul Mircea Vulcănescu și-a asumat funcții în cadrul statului român – la Vămi, la Datoria Publică și la Finanțe, în ciuda *disprețului major nutrit pentru politică*. Nu în ultimul rând, în viziunea autorului, Vulcănescu a fost un patriot, iar „patriotismul înseamnă înțelegerea legăturii cu țara, cu strămoșii, cu tradițiile și cultura locului, dar și interiorizarea acestei legături” (p. 106).

Filosoful – chestiunea identitară. Această parte a lucrării dezbate ideile filosofice vulcănesciene în contextul realismului naeionescian, a cunoașterii metafizice și a distincției dintre cunoaștere și făptuire. „Istorismul resemnării este etica propusă de Vulcănescu pentru făptuirea acompaniată de contemplație” (p. 102). Acest tip de atitudine este alternativa văzută de Vulcănescu la „activismul disperării” pe care îl asociază contemporanilor săi. Capitoul delimitează modul în care Vulcănescu configurează trăirile și atitudinile autohtone prin raportarea acestora la tipul de societate capitalistă. Identitatea individuală este

văzută ca fiind parte din identitatea comunității din care individul face parte, iar aici autorul evidențiază diferența dintre patriotism și naționalism. Aria valorilor în care Vulcănescu a crezut nu poate să omită referirea la ortodoxie și autohtonie. Astfel, Dumitrescu merge pe calea încadrării lui Vulcănescu în ceea ce numește tema identitară răsăriteană. Teoria ispitelor elaborată de Vulcănescu arată pericolele pe care „sufletul românesc” le întâlnește în devenirea sa identitară, respectiv acele tentații de a deveni altceva decât ceea ce este (p. 128). Această secțiune a lucrării oferă cititorului răspunsuri pertinente în ceea ce privește dimensiunea ontologică a existenței românești văzută din perspectivă vulcănesciană.

Sociologul – civilizația țărănească în modernitate. Societatea românească în care Mircea Vulcănescu a trăit a fost marcată de perioada construcției statului național unitar și de necesitatea îmbunătățirii condițiilor satului românesc subdezvoltat. Dintre principalele cauze ale subdezvoltării satului românesc autorul enumeră: fragmentarea exploatațiilor, piața internă contractată pentru plantele industriale, nivelul agrotehnic redus și gradul scăzut de instrucție școlară a populației rurale (p. 161-166). Vulcănescu este unul dintre sociologii care a susținut că logica economiei țărănești nu este identică cu cea de tip capitalist, iar explicarea acestei realități nu poate fi făcută în termeni exclusiv economici, ci dimpotrivă dimensiunea spirituală a societății este cea care generează o astfel de situație. În linie weberiană, autorul distinge între tipul de muncă orientat de obținerea profitului și cel care urmărește asigurarea subzistenței. „După Vulcănescu, diferențele de scop ale activității economice derulate explică deosebirea de structură dintre gospodăria țărănească și întreprinderea capitalistă. Prima urmărește asigurarea subzistenței, câtă vreme cealaltă țintește profitul” (p. 172). Ca sociolog, Mircea Vulcănescu a fost interesat de satul românesc – văzut ca „forma de așezare omenească cea mai favorabilă omeniei” (Vulcănescu, apud Dumitrescu, p. 187) și de raportul lui cu modernitatea. În viziunea acestuia, *omenia*

fiind piatra de temelie a oricărei construcții de ordin social. Gospodăria țărănească interbelică putea fi înțeleasă doar dacă cercetătorul social pătrundea în profunzimea credințelor și valorilor care defineau această lume, iar natura acestora nu putea fi decât una creștină.

Economistul – analiza capitalismului. Secțiunea dedicată gândirii economice vulcănesciene pornește de la întrebarea schumpeteriană privind soarta capitalismului și încearcă să creioneze un răspuns interogației – *poate sistemul capitalist supraviețui?* Condițiile pe care Mircea Vulcănescu le consideră necesare pentru supraviețuirea capitalismului sunt: „1. neconținutul progres tehnic; 2. extensiunea dezechilibrului; 3. raționalismul; 4. siguranța juridică și 5. spiritul de întreprindere, de concurență” (Vulcănescu, apud Dumitrescu, p. 202). Autorul expune detaliat viziunea vulcănesciană asupra capitalismului și o verifică prin evoluțiile ulterioare pe care sistemul le-a înregistrat. Scepticismul schumpeterian în ceea ce privește evoluția sistemului capitalist are un corespondent pe măsură în gândirea economică românească interbelică. În cuvintele autorului „Vulcănescu vede capitalismul ca un mit, un mit care a supraviețuit cu mult împrejurărilor care i-au dat naștere” (p. 206). Admițând importanța geoeconomică a industrializării României, Vulcănescu susține ideea implicării consistente a statului în desfășurarea acestui proces, iar acest lucru este asociat în principal caracterului autarhic pe care trebuie să-l aibă o economie națională.

Geopoliticianul – chestiunea națională. Perioada agitată cu care s-a suprapus viața lui Mircea Vulcănescu nu avea cum să nu lase urme în viziunea pe care acesta o are în ceea ce privește geopolitica. Două Războaie Mondiale și realizarea României Mari sunt repere istorice de care trebuie ținut cont în momentul analizării contribuției vulcănesciene în acest domeniu. Autorul afirmă că Vulcănescu cunoștea și folosea termenul de geopolitică, iar din punctul acestuia de vedere – în sfera politicii internaționale fiecare țară își dădea măsura forței interne, iar aceasta avea la bază capacitatea instituțională

a sistemului politico-administrativ. În cazul României, „filosoful și economistul Școlii Sociologice de la București era conștient de slăbiciunile interne ale României Mari, precum și de fragilitatea statului într-o conjunctură internațională extrem de turbulentă” (p. 252). De asemenea, în această parte a lucrării sunt tratate și subiectele ce țin de viziunea lui Vulcănescu asupra statului națiune, conștiinței naționale și chestiunii minorităților.

Lucrarea biografică semnată de Lucian Dumitrescu reușește să ofere cititorului o imagine amplă asupra personalității lui Mircea Vulcănescu. Scrisă într-un stil plăcut, cartea abundă în exemple din opera vulcănesciană, reușind în același timp să meargă pe urmele bibliografiei pe care Vulcănescu o citează pentru a înțelege nu doar conținutul textelor, ci și

modul în care acestea au fost produse. Fiecare idee filosofică, sociologică sau economică este dezbătută în detaliu și încadrată într-un cadru conceptual atent construit. Personalitatea complexă a cărturarului interbelic este migălos descrisă, iar secțiunile specifice dedicate filosofului, sociologului, economistului și geopoliticianului se reunesc armonios pentru a configura un portret intelectual cât mai fidel.

Alin Croitoru

Notă

Extras din interviul realizat de Zoltán Rostás cu Ernest Bernea – <http://www.cooperativag.ro/ernest-bernea-eu-eram-mai-putin-naist-decat-altii/>